

جهاد یا تروریسم
پژوهشی کلامی و فقهی در مکتب امامیه

تألیف:

دکتر محمدحسین جمشیدی

کوثر طوسی

www.ketab.ir

انتشارات
دانشگاه امام صادق علیه السلام

عنوان: جهاد یا تروریسم؛ پژوهشی کلامی و فقهی در مکتب امامیه

تألیف: دکتر محمدحسین جمشیدی و کوثر طوسی

ناشر: دانشگاه امام صادق علیه السلام

صفحه آرا: رضا عبدالهی

ویراستار ادبی: مهرناز بوجاری صفت

طراح جلد: محمد روشنی

نمایه ساز و ناظر نسخه پردازی و چاپ: رضا دیبا

چاپ و صحافی: چاپ سپیدان

چاپ اول: ۱۳۹۷

قیمت: ۲۰۰/۰۰۰ ریال

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۱۴-۶۳۴-۰

تهران: بزرگراه شهید چمران، پست، انتشارات دانشگاه امام صادق علیه السلام

سندوق پستی ۱۵۹-۵۵۵ پست: ۸۱-۵۸۱-۱۴۶۵۹۴۷ تلفکس: ۸۸۳۷۰۱۴۲

فروشگاه اینترنتی: www.hesadig.ir • E-mail: press@isu.ac.ir

سرشناسه: جمشیدی، محمدحسین، ۱۳۳ -
عنوان و نام پدیدآور: جهاد یا تروریسم: پژوهشی کلامی و فقهی در مکتب امامیه / تألیف: محمدحسین جمشیدی و کوثر طوسی

مشخصات نشر: تهران: دانشگاه امام صادق علیه السلام، ۱۳۹۷

مشخصات ظاهری: ۲۷۳ص

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۱۴-۶۳۴-۰

موضوع: جهاد

موضوع: تروریسم - جنبه‌های مذهبی - اسلام

موضوع: تکفیر (فقه)

شناسه افزوده: طوسی، کوثر، ۱۳۶۴ -

شناسه افزوده: دانشگاه امام صادق (ع)

رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۷ الف ۸ / ۱۶ BP

رده‌بندی دیویی: ۲۹۷/۳۷

شماره کتابشناسی ملی: ۵۳۳۷۹۵۰

تمام حقوق محفوظ است، هیچ بخشی از این کتاب بدون اجازه مکتوب ناشر قابل تکثیر یا تولید مجدد به هیچ شکلی از جمله چاپ،

فتوکپی، انتشار الکترونیکی، فیلم و صدا و انتقال در فضای مجازی نمی‌باشد.

این اثر تحت پوشش قانون حمایت از حقوق مؤلفان و مصنفان ایران قرار دارد.

فهرست مطالب

۱۳	سخت ناشر
۱۵	پیشگفتار
۱۷	فصل او: کلیات
۱۷	۱. مقدمه
۲۳	۲. کاوش‌های پیشین در باب نگرش امامیه در باب جهاد
۲۸	۳. کارکردهای تمایزگذاری میان «جهاد» و «ترور»
۲۹	۴. روش‌شناسی
۳۰	۵. مفاهیم پایه
۳۰	۱-۵. جهاد
۳۱	۲-۵. تروریسم و خشونت‌گرایی
۳۲	۳-۵. شیعه امامیه
۳۳	۶. این کتاب را چگونه بخوانیم؟
۳۷	فصل دوم: تبیین بر مفهوم ترور و تروریسم
۳۷	مقدمه
۳۸	۱. تبیین لغوی و شرح الاسمی تروریسم
۴۰	۲. بررسی تعاریف
۴۲	۳. ماهیت و ویژگی‌های تروریسم
۴۴	۱-۳. خشونت‌گرایی و توسل به زور
۴۴	۲-۳. ایجاد فشار و اجبار
۴۴	۳-۳. رسیدن به هدفی غیرمشروع
۴۵	۴-۳. غافلگیری و مخفیانه رفتار کردن

- ۴۵..... ۳-۵. قتل، جرح و تخریب.....
- ۴۵..... ۳-۶. ظالمانه و غیرانسانی بودن.....
- ۴۶..... ۴. تروریسم به مثابه پدیده سیاسی.....
- ۴۶..... ۵. بررسی انواع تروریسم.....
- ۴۷..... ۵-۱. انواع تروریسم بر مبنای معیار تاریخی و زمانی.....
- ۴۹..... ۵-۲. انواع تروریسم از نظر اهداف و انگیزه‌ها.....
- ۴۹..... ۱-۲-۱. تروریسم سیاسی.....
- ۵۰..... ۲-۲-۲. تروریسم ملی‌گرا.....
- ۵۰..... ۱-۲-۳. تروریسم مذهبی.....
- ۵۲..... ۵-۲-۴. تروریسم محیطی.....
- ۵۲..... ۵-۲-۵. تروریسم تخریبی.....
- ۵۳..... ۵-۳. انواع تروریسم بر اساس ابزارها و روش‌ها.....
- ۵۳..... ۵-۳-۱. تروریسم مستقیم.....
- ۵۳..... ۵-۳-۲. تروریسم حیسی.....
- ۵۴..... ۵-۳-۳. تروریسم مجازی یا سایبری.....
- ۵۴..... ۵-۴. گونه‌های تروریسم بر مبنای روش تروریسم.....
- ۵۵..... ۵-۴-۱. تروریسم فردی.....
- ۵۵..... ۵-۴-۲. تروریسم سازمانی.....
- ۵۵..... ۵-۴-۳. تروریسم دولتی.....
- ۵۶..... ۶. زمینه‌ها و عوامل ظهور و گسترش پدیده تروریسم.....
- ۵۶..... ۶-۱. عوامل سیاسی.....
- ۵۷..... ۶-۱-۱. سیاست داخلی.....
- ۵۸..... ۶-۱-۲. سیاست خارجی (سیاست قدرت‌های مداخله‌گر).....
- ۵۹..... ۶-۲. عوامل روانی.....
- ۶۰..... ۶-۳. عوامل اقتصادی.....
- ۶۱..... ۶-۴. عوامل اعتقادی و مذهبی.....
- ۶۲..... ۶-۵. عوامل اجتماعی.....
- ۶۵..... ۶-۶. عوامل اطلاعاتی و ارتباطی.....
- ۶۷..... جمع‌بندی فصل.....

۶۹	فصل سوم: اسلام و تروریسم
۶۹	مقدمه
۷۰	۱. تعاریف و مفاهیم مشابه و مرتبط در اسلام
۷۰	۱-۱. اسلام و مفهوم تروریسم
۷۱	۱-۲. مفاهیم مرتبط مطرح در فرهنگ اسلام
۷۲	۲. بررسی مفاهیم منفی
۷۲	۱-۲. ارهاب
۷۴	۲-۲. محاربه
۷۵	۳-۲. بغی
۷۷	۴-۲. فتک
۷۷	۵-۲. بیه
۷۸	۶-۲. اغتیب
۷۸	۷-۲. رعب و اعدا
۷۹	۸-۲. تجاوز و تعدی
۸۰	۹-۲. تکفیر
۸۲	۱۰-۲. عنف
۸۲	۱۱-۲. شکنجه
۸۳	۱۲-۲. خشونت
۸۵	۱۳-۲. خشونت‌گرایی
۸۶	۳. مفاهیم خشی
۸۶	۱-۳. قتل
۸۷	۲-۳. عذاب و تعذیب
۸۸	۳-۳. قتال و مقاتله و حرب
۸۹	۴-۳. غزا و غزاة و غزوه
۹۰	۴. اسلام و نفی ترور، تروریسم و خشونت‌گرایی
۹۳	جمع‌بندی فصل
۹۵	فصل چهارم: دعوت و جهاد شرعی
۹۵	مقدمه
۹۵	۱. مفهوم و ماهیت دین

۹۸.....	۲. سایر ویژگی‌های دین.....
۹۸.....	۳. دعوت دینی.....
۹۸.....	۳-۱. مفهوم دعوت.....
۱۰۰.....	۳-۲. دعوت به مثابه دیپلماسی دین.....
۱۰۱.....	۳-۳. ساختار دعوت.....
۱۰۳.....	۴. ارکان دیپلماسی دینی.....
۱۰۳.....	۱-۱. دعوت یا فراخواندن یا بیان پیام و یا ابلاغ رسالت.....
۱۰۳.....	۲-۲. جهاد یا مبارزه دینی.....
۱۰۴.....	۳-۳. دیپلماسی رسمی.....
۱۰۴.....	۲-۴. دیپلماسی فرهنگی.....
۱۰۵.....	۴-۵. دیپلماسی عمومی.....
۱۰۵.....	۵. مفهوم جهاد شرعی؛ مبارزه دینی.....
۱۰۶.....	۶. واژه‌های مشابه جهاد در قرآن.....
۱۰۸.....	۷. جهاد شرعی و دیپلماسی سیاست خارجی شرایع الهی.....
۱۰۹.....	۸. جایگاه و اهمیت دعوت و جهاد شرعی.....
۱۱۱.....	۹. ابعاد دوگانه جهاد شرعی.....
۱۱۱.....	۱۰. جهاد شرعی و بعد دفاعی آن.....
۱۱۲.....	۱۰-۱. دفاع از دین و کیان و نظام آن.....
۱۱۲.....	۱۰-۲. مقابله به مثل و قصاص حرمت.....
۱۱۴.....	۱۰-۳. دفاع از سرزمین و جغرافیای دین.....
۱۱۴.....	۱۰-۴. دفاع در برابر پیمان‌شکنی و نقض حقوق انسان‌ها.....
۱۱۵.....	۱۰-۵. مقابله با توطئه و فساد.....
۱۱۶.....	۱۰-۶. رفع فتنه.....
۱۱۷.....	۱۰-۷. دفاع از حق مظلومان و مستضعفان.....
۱۱۸.....	۱۱. چارچوب مفهومی: ارتباط دعوت دینی، جهاد و تروریسم.....
۱۲۱.....	جمع‌بندی فصل.....
۱۲۳.....	فصل پنجم: مکتب اسلام؛ دعوت، جهاد و تروریسم.....
۱۲۳.....	مقدمه.....
۱۲۳.....	۱. ارکان اسلام.....

۱۲۴.....	۱-۱. اصول اعتقادی (جهان‌بینی)
۱۲۴.....	۱-۱-۱. هستی‌شناسی
۱۲۶.....	۱-۱-۲. انسان‌شناسی اسلامی
۱۲۸.....	۲-۱. اخلاقیات و آداب
۱۳۰.....	۳-۱. احکام عملی
۱۳۳.....	۲. دیدگاه اسلام نسبت به خشونت
۱۳۵.....	۳. دعوت در مکتب اسلام
۱۳۷.....	۱-۱. وجوب دعوت
۱۳۸.....	۲-۱. دعوت در سنت و سیره پیشوایان معصوم
۱۴۱.....	۳-۳. دعوت و جهاد در سیره پیامبر (ﷺ)
۱۴۴.....	۳-۴. روش‌های دعوت
۱۴۵.....	۴. مقررات و شرایط جهاد در اسلام
۱۴۸.....	۵. اسلام و صلح
۱۴۹.....	۶. دیپلماسی اسلامی
۱۵۰.....	۶-۱. قاعده رفتار با کفر
۱۵۳.....	۶-۲. قاعده رفتار با پیروان ادیان
۱۵۵.....	۶-۳. قاعده رفتار میان مسلمانان
۱۵۷.....	۷. امنیت اسلامی در پرتو دعوت، صلح و جهاد
۱۶۳.....	فصل ششم: شیعه امامیه؛ جهاد اسلامی و روابط بین‌الملل
۱۶۳.....	مقدمه
۱۶۴.....	۱. دین و روابط بین‌الملل از منظر امامیه
۱۶۵.....	۲. مبانی نگرشی امامیه نسبت به روابط بین‌الملل
۱۶۵.....	۱-۲. هستی‌شناسی
۱۶۷.....	۲-۲. انسان‌شناسی امامیه
۱۷۰.....	۲-۳. چیستی و ماهیت سیاست در نگرش امامیه
۱۷۴.....	۲-۴. چیستی و ماهیت روابط بین‌الملل در نگرش امامیه
۱۷۹.....	۳. امامیه و رسالت دعوت دینی
۱۷۹.....	۳-۱. به کمال رساندن فطرت انسان‌ها
۱۸۰.....	۳-۲. آگاه‌سازی و هدایت

۱۸۱.....	۳-۳. فراخواندن به توحید.....
۱۸۲.....	۳-۴. وحدت و انسجام اجتماعی مبتنی بر اعتصام به حبل الله.....
۱۸۳.....	۳-۵. تحقق عدل الهی در جامعه بشری.....
۱۸۴.....	۳-۶. آزادی انسان.....
۱۸۵.....	۳-۷. دعوت به تقوا.....
۱۸۵.....	۳-۸. دعوت به فضایل اخلاقی.....
۱۸۶.....	۲-۹. اتمام حجت.....
۱۸۷.....	تشیح امامیه و جهاد شرعی.....
۱۹۴.....	۵. جهاد ابتدایی.....
۱۹۹.....	۶. جهاد ناعی.....
۲۰۳.....	۷. ویژگی‌ها و خصصیات جهادگران.....
۲۰۶.....	جمع‌بندی فصل.....
۲۰۹.....	فصل هفتم: بررسی مقایسه‌ای نگرش امامیه و تکفیری‌ها در خصوص رابطه جهاد و تروریسم در روابط بین‌الملل.....
۲۰۹.....	مقدمه.....
۲۱۰.....	۱. تروریسم از منظر امامیه و نگرش تکفیری.....
۲۱۲.....	۲. ماهیت جهاد از منظر امامیه و تکفیری‌ها.....
۲۱۴.....	۳. مقایسه جهاد در اندیشه امامیه و گروه‌های تکفیری.....
۲۱۵.....	۳-۱. نیت و انگیزه رزم و جهاد.....
۲۱۶.....	۳-۲. هدف رزم و جهاد.....
۲۱۸.....	۳-۳. جایگاه جهاد.....
۲۱۹.....	۳-۴. رابطه هدف و وسیله.....
۲۲۰.....	۳-۵. دشمن‌شناسی (مقابله در جهاد).....
۲۲۱.....	۳-۵. کنش و رفتار جهادی.....
۲۲۲.....	۳-۶. اخلاق جهادی.....
۲۲۲.....	۴. برداشت از دین و باورها.....
۲۲۵.....	۵. انتحار و استشهاد.....
۲۲۵.....	۵-۱. انتحار و ماهیت آن.....
۲۲۶.....	۵-۲. استشهاد یا شهادت‌طلبی.....

۲۲۷.....	۳-۵. شرایط تحقق عملیات استشهادی
۲۲۸.....	۴-۵. تفاوت عملیات استشهادی با عملیات انتحاری
۲۲۹.....	جمع‌بندی فصل
۲۳۱.....	نتیجه‌گیری
۲۳۹.....	منابع و مآخذ
۲۵۹.....	نمایه

فهرست جداول

۴۳.....	جدول ۱. ویژگی‌های اقدام و کنش تروریستی
۴۸.....	جدول ۲. تقسیم‌بندی زمانی و تاریخی تروریسم
۱۰۷.....	جدول ۳. اژدهای مشانه جهاد در قرآن
۲۲۹.....	جدول ۴. تمایزات اساسی امامیه و گروه‌های تکفیری - سلفی

فهرست نمودارها

۶۰.....	نمودار ۱. عوامل روانی موجد یا محرک تروریسم
۶۶.....	نمودار ۲. عوامل موثر در شکل‌گیری و ظهور تروریسم
۱۶۱.....	نمودار ۳. پیوند میان دعوت، صلح، جهاد و امنیت
۲۱۴.....	نمودار ۴. جهاد در اندیشه امامیه

پیشگفتار

«بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ وَ لَهٗ الْحَمْدُ وَ الْمَنِّ وَ الْفَضْلِ وَ الْعِلْمُ وَ صَلَی
اللّٰهُ عَلَیْ سَیِّدِنَا وَ نَبِیِّنَا اَبِی الْقَاسِمِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللّٰهِ وَ عَلَیْ آلِهِ الْاِطْهَارِ
سَلَامٌ عَلَیْهِمْ وَ قَمَّةُ اللّٰهِ فِی الْاَرْضِیْنَ حُجَّةُ بَنِ الْحَسَنِ الْمَهْدِیِّ (عَلَيْهِ السَّلَام)»

اثری که در پیش رو، شما را متصد بررسی یکی از بنیادی‌ترین مسائل دینی در عرصه روابط بین‌الملل و جوامع انسانی است. مسئله‌ای که در عین برخورداری از قداست و تعالی با جان و مستتر انسان‌ها سروکار دارد؛ یعنی مسئله «جهاد اسلامی». این مسئله یکی از مسائل با هم‌ت انسانی - اسلامی است و جزء مقدس‌ترین اقدامات و عبادات مسلمانان به حساب می‌آید؛ در حالی که در مذاهب مختلف اسلامی تفاسیر گوناگونی از آن شده است. در این میان، شیعه امامیه نیز ضمن تأکید بر اصل جهاد، آن را مطابق مبانی خود تعریف و تشریح می‌نماید. بنابراین، آنچه در این پژوهش مدنظر نگارندگان است، تبیین این مسئله است که با بررسی نگرش شیعه امامیه می‌توان استنباط نمود که جهاد اسلامی یک «عمل دفاعی» برای دفع ظلم و تجاوز و رفع فتنه و فساد و نفی بی‌عدالتی و ناامنی در جهان است و با اقدامات تروریستی و خشونت‌گرایانه که در اصل حملات تجاوزکارانه و غیرانسانی است تضاد دارد، همان‌گونه که مبتنی بر عدالت و اعتدال اسلامی است و از افراطی‌گری گروه‌های مذهبی مبراست. در نتیجه، از منظر این مکتب، جهاد اسلامی یا دعوت برای گسترش اسلام نمی‌تواند توجیهی یا محملی برای دست‌زدن به ترور و کاربرد خشونت و افراطی‌گری در روابط بین‌الملل باشد. به‌علاوه خشونت‌گرایی، تروریسم و افراطی‌گری با ماهیت و روح مکتب تشیع امامیه که مبتنی بر عدالت، اعتدال، رحمت، مهر، آزادی و خرد سلیم است

سازگاری ندارد. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که امامیه با تقسیم جهاد به انواع مختلف و بیان شروط متفاوت برای وجوب هر کدام، جهاد را ابزاری برای ایجاد صلح و تحقق عدالت بر روی زمین می‌داند و بر همین مبنا تأکید می‌نماید در دوران غیبت پیشوای منصوب الهی، جهاد تنها حالتی دفاعی دارد و نمی‌توان با کارهای مبتنی بر خشونت و تروریستی تحت عنوان جهاد اسلامی اقدام به دعوت دینی کرد. این مسئله مهم‌ترین وجه تمایز امامیه و تکفیری‌ها از تفسیر جهاد در اسلام است.

در اینجا، جا دارد از معاونت محترم پژوهشی دانشگاه امام صادق (علیه السلام) و همه عزیزان دست‌اندرکار انتشارات دانشگاه و تمام کسانی که قدمی در راستای تدوین و نشر این اثر برداشتند تقدیر و تشکر نماییم.

در پایان، خدای بزرگ را شاکریم که توان تحقیق در این مسئله اساسی را به ما عنایت نمود. بدنی است کار بشری بدون نقص و کاستی نیست. لذا، کاستی‌ها و نقایص کار همه مرتبه ما است. از خوانندگان می‌خواهیم که از لغزش‌ها و کاستی‌های اثر با بزرگواری سر در گذرند و با پیشنهادات سازنده خود ما را در ادامه راهی که در پیش روی داریم مساعدت نمایند.

محمدحسین جمشیدی

کوثر طوسی